

A KRIMINÁL-BIOLÓGIAI SZEMÉLYISÉG KUTATÁSA ÉS AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS.¹

I. Tavaly múlt hatvan esztendeje annak, hogy Lombroso turini orvosprofesszornak *L'uomo delinquente* című nagy műve teljes egészében megjelent. Több mint egy félévszázad távlatából ma már higgadtan és tárgyilagosan állapíthatjuk meg ennek a világhírűvé lett könyvnek, illetőleg a Lombroso fellépésének jelentőségét s az ő egész, hosszú tudományos működésének az értékét.

Lombrosónak ez az első nagy műve, amelyben kifejtett első elméletét és törekvését tekintik közönségesen az ő nevével egybeforrottnak, — mert a későbbi műveiben elfoglalt újabb és újabb álláspontja csak a kritikusaiknak tett engedményeknek, illetőleg módosításoknak tekinthető — ez a hatalmas munka méltán keltett nagy feltűnést világszerte, még pedig első sorban a büntetőjogászság körében. S amilyen idegenkedéssel, mondhatjuk, megütközéssel fogadta eleinte a jogászok nagy többsége az ő elméletét és törekvését, ma éppúgy a nagy többségnek a felfogása az, hogy Lombroso fellépése valóban korszakos jelentőségű a büntető igazságszolgáltatás fejlődési történetében, s ha az ő első elmélete, a «született büntettes» típusának a felállítása ma egyértelműen visszautasítottnak tekinthető is, de az ő kiindulási pontja, a bűnelkövetők egyéniségének, testi és lelki alkátának kutatása ma már uralkodó elve és legfőbb törekvése az ú. n. kriminológiai tudományoknak s egyik fontos feladata a nyomozástannak és a büntető eljárási jognak.

¹ A Magyar Elmeorvosok Egyesületénck XIV. országos értekezletén, Budapesten, 1937. évi május hó 31-én tartott előadás.

Lombroso egy szinte naivan egyszerű igazságot tett közeletűvé a modern büntetőjogban. Azt, hogy nem a bűncselekményt, hanem a büntettest büntetjük, tehát a büntettek elleni védekezés szempontjából első sorban nem a cselekménnyel, hanem magával a bűnelkövetővel, az ő testi és lelki egyéniségével kell foglalkoznunk.

Hiába gúnyolódik ezen a «nagy felfedezésen» Binding, a híres lipcsei büntetőjog-professzor, a dogmatikus iskola fejedelme, hogy a világ teremtése óta mindig ezt cselekedtük, hiszen tényleg nem a lopást, hanem a tolvajt, — nem az emberölést, hanem a gyilkost büntettük és büntetjük — a dolog valóban úgy áll, hogy a dogmatikus büntetőjogi tudomány a XVIII—XIX. század folyamán elmerült a bűncselekmény fogalmi fejtegetéseiben, a hajszálfinom jogász meghatározások csiszolgatásában, ellenben a büntettes egyéniségével, a büntettek osztályozásával, csoportosításával, a bűnelkövetők testi és lelki megfigyelésével, lelki alkaturkutatásával edes-keveset törődött. Úgy hogy Lombroso fellépése a múlt század 70-es, 80-as éveiben tényleg radikális követelmény, valódi forradalmi újítás gyanánt tűnt fel a büntetőjogászok előtt.

Fokozták a Lombroso iránti ellenszenvet az ő fellépése nyomán «bűnügyi embertan» néven kialakult új tudomány első fanatikusainak túlzott követelési, a született büntettes morfológiai ismérveinek, a bűnelkövetők testi különlegességeinek, a börtönökben megvizsgált elítéltek fülenek, orrának, hajának, kezének, lábának részletes kutatása és az ezekből levont, kétes értékű következtetések nagyhangú kürtölése.

A bűnügyi anthropológia létjogosultsága és művelési módszere körüli élénk viták azonban a lefolyt félszázad alatt alaposan lehiggadtak. Ma már mind az orvosi, mind a jogi tudományok művelői — mondhatni, kivétel nélkül — azon a felfogáson vannak, hogy valami sajátos elvekre épített önálló bűnügyi embertan vagy bűnügyi lélektan nem igazolható, mert a büntettes is ugyanazoknak a testtani és lélektani törvényeknek alávetett ember, mint a bűn útjától távolmaradt rendes életű más ember. A Lombroso-féle «született büntettes» fogalma, aki valami különleges testi és lelki jelekből felismer-

hető külön embertípus, egy «species generis humani» lenne, éppúgy a Garofalo-féle «természetes büntettes» fikciója ma már teljesen lejárattnak mondható. A kriminológia és az orvosi tudományok képviselőinek legújabb kutatásai sem támogatják ezt a fikciót.

Erre nézve csupán v. Rohdennek, aki pedig Lombroso kiindulási pontját kifejezetten elfogadja, az álláspontját említem fel.¹ Született, helyesen: endogen bűn-elkövető Rohden szerint tényleg létezik, de az ilyen ember nem mint büntettes (nicht als Verbrecher) születik, hanem bűn-elkövetésre (zum Verbrechen) születik. De Rohden is határozottan tagadja, hogy az ilyen született bűn-elkövető biztos morfológiai ismérvekből felismerhető lenne. Legfeljebb lelki ismérvekről lehet beszélni, vagyis a született bűn-elkövető szerinte részben psychopatha-típus, mely először moral insanity néven jutott be az irodalomba.²

A büntetőjogi tudományok mai képviselői még ezt a szelídített bűnügyi embertani elméletet sem fogadhatják el. Bármennyire elismerjük a bűnügyi-élettani kutatások jelentőségét s ha éppen a Lombroso és az újabb élettani és lélektani tudományok, különösen az alkat-pszichológia és a hatalmasan fellendült karakterológia tanításait szemünk előtt tartva, mi is azon fáradozunk, hogy a bűn-elkövetőknek különböző típusait, jellemcsoportjait mennél biztosabban és szabatosabban megkülönböztessük egymástól s ha ezen az alapon már a büntető törvények is ismerik a «megrögzött» bűn-elkövetők csoportját, de sem az egyik, sem a másik büntettes csoportot nem tekintjük valami különálló emberfajtnak, hanem csak a hasonló jellemű, azonos lelki alkatú emberek egy-egy csoportjának, aminők a bűncselekményeket még el nem követett többi emberek között is más-más szempontból megkülönböztethetők.

Ezt a mai büntetőjogi közfelfogást nem rontja le, sőt megerősíti a Spranger és Kretschmer-féle alkatpszichológia,

¹ v. Rohden: *Lombrosos Bedeutung für die moderne Kriminalbiologie*. Archiv für Psychiatrie. Bd. 92., 1930., 140. l.

² Mezger: *Kriminalpolitik*, 23 l.

vagy az Adler és Jung-féle individuál-pszichológia. A Spranger és Kretschmer által megállapított ember-alkatok vagy orvoslélektani típusok nem azt jelentik, hogy például a leptosom (asthenikus), az atletikus vagy a piknikus testalkatú büntetettek más-másféle emberek lennének és egyik vagy másik alkatú embernek okvetlenül bűn-elkövetővé kellene válnia — mint a Lombroso született büntetettének. Ez a megkülönböztetés csak azt igazolja, hogy a bűn-elkövetők között is olyan különbségek állapíthatók meg, mint a rendes emberek között. Úgy hogy a vita ma csak a körül forog, hogy egyik vagy másik testalkat vagy legalább is a lelki alkat, a jellem hozzájárul-e ahhoz, hogy az illető egyén bűn-elkövetővé váljék, — van-e tehát és ha igen, minő befolyása van a születéssel nyert testi és lelki alkatnak, az örökölt lelki vonásoknak a bűn-elkövetésnél.

II. Az első tétel, amire nézve ma már mind az idősebb, mind a fiatalabb jogásznemzedékek egyetértenek, úgy formulázható, hogy a büntető eljárás feladata nem csupán az ú. n. tényállást, a gyanúsított vagy terhelt személy által állítólag elkövetett bűncselekmény történeti mozzanatait (historikumát) és a törvényes tényálladáki ismérveket tisztázní, hanem ezenfelül a terhelt egyén személyi körülményeiről, lelki alkatáról, jelleméről is biztos és teljes képet szerezni az ítélő bíróság számára.

A manapság uralkodónak tekintett supranaturalisztikus életfelfogás és a totális államelmélet légkörében ugyan anakronisztikusnak látszik az egyéniség, a személyiség kutatása, azonban a büntetőjog — bárminő világnézeti felfogás mellett — kénytelen ragaszkodni az egyénítés, az individualizáció elvéhez, éppen az igazságszolgáltatás legfőbb célja, a valódi (anyagi) igazság érvényesítése érdekében. Ha t. i. elfogadtuk a Lombroso és a bűnügyi élettan mai kiindulási pontját, hogy nem a cselekményt, hanem az embert büntetjük, akkor ennek az elemi követelménye, hogy meg kell ismerünk a bűn-elkövető ember egész élettörténetét, sajátos testi és lelki alkatát, élet- és jellemrajzát, mert csak ezek alapos ismerete mellett hozhatunk megnyugtató, a közérdeket, az összesség javát kielégítő ítéletet.

Akár maradunk a réginek tekintett életfelfogás és világnézet mellett, hogy a büntettest az általa elkövetett bűncselekmény objektív súlya szerint, a közérdek, az állam s a társadalmi rend és béke megsértése vagy veszélyeztetése miatt és az ő egyéni bűnösségének a foka szerint büntetjük, akár az új ideológia alapján azt mondjuk, hogy a büntettest a nép (a totális állam) iránti felelősség és a nép faji tisztaságának fenntartása érdekében sujtjuk jogi hátrányokkal, mindenkét álláspont végeredményében oda megy ki, hogy a bűnelkövetőt egyéni hibája miatt kell büntető eljárás alá vevnünk és őt egyéniségének megfelelő kényszerintézkedések alá vetnünk. A büntettes egyéniségének vizsgálata, vagyis a bűnelkövetés összes tényezőinek, a bűnelkövető személyének minden irányú: biológiai, erkölcsi, társadalmi és szociálpolitikai szempontból való kutatása és megállapítása elengedhetetlen a büntető eljárás sikerének biztosítása érdekében. Ez a tétel ma maximája a büntető eljárásnak és ennek mennél tökéletesebb keresztülvitele a legközelebbi jövő feladata.

Természetesen, ez a törekvés és követelés nem azt jelenti, hogy most már a tényállással, a terhelt által elkövetett bűncselekmény részletesebb megállapításával nem kellene törődnünk. A ténykérdés tisztázása, az elkövetés történeti mozzanatainak biztos megállapítása ma is és jövőre is szintén elengedhetetlen. Hiszen ezekből a ténymozzanatokból lehet sokszor a tettes igazi jellemére, egyéniségére is helyes következtetést vonni. Amennyire igaz, hogy nem a bűncselekményt, hanem a büntettest büntetjük, épp úgy ma is és előreláthatólag még igen hosszú időig a büntettest is csak cselekményei miatt büntetjük. Közbevetőleg csak éppen megemlítem, hogy a Freud-féle pszichoanalitikus módszerrel «a tényállás pszichológiája» cím alatt tett asszociáció-kísérletek abban az irányban, hogy a tagadásban levő vádlottat kérdőszavakkal igyekezzünk beismerésre, illetőleg elszólásra bírni, tudomásom szerint a rendőri nyomozásban nem jártak sikerrel, de ezek a büntető eljárás mai egyik legfőbb vezérelvébe, a védkezés szabadságába és a bizonyítási jog vezérelvébe,

elvébe, a bizonyítékok szabad mérlegelésének alaptételeibe is ütköznek.¹

A kriminál-biológiai személyiség kutatására irányuló törekvés a büntető igazságszolgáltatás érdekében csak annak a diadalra juttatását jelenti, hogy a bűncselekményt elkövető egyénnel szemben a helyes és igazságos elbánás biztosítása végett ne elégedjünk meg a cselekmény külső, ú. n. objektív oldalának a bírói megállapításával, hanem kutassuk és orvoslélektani szakszerűséggel állapítsuk meg a cselekménynek belső oldalát, a régebben ú. n. lelki tényálladékokat is, vagyis igyekezzünk legalább a súlyosabb bűnügyekben a terhelt egyén egész élettörténetét, jellemének kialakulását, tehát a bűn-elkövetés összes tényezőit és ható okait bírói szabatsósággal megállapítani.

A régibb büntetőjog és bírói gyakorlat e tekintetben egész a XIX. század végeig beérte azzal, hogy igyekezett megállapítani annyit, vajjon a terhelt büntetlen vagy büntetett előéletű-e s utóbbi esetben hányszor volt már büntetve. A büntetési tételeknél ugyanis különös fontosságú volt s a mai magyar Btk. értelmében is mind a minősítés, mind a büntetési tétel szempontjából fontos az, hogy a vágyon elleni cselekményeknél az ú. n. «visszaeső» terhelt egyszer vagy már kétszer is volt-e előzően büntetve bizonyos cselekmények miatt. A Btk. 74. §-a ezenfelül a részesekre annyit ír elő, hogy azok a «személyes tulajdonságok és körülmények», melyek az elkövetett cselekmény büntethetőségét megszüntetik, büntetését enyhítik vagy súlyosbítják, a többi tettesre vagy részesre nem vehetők tekintetbe. Mik ezek a személyes tulajdonságok és körülmények, ennek a megállapítását azonban a törvény a bírói cognitióra bízta. Ennyire terjedt a terhelt személyiségének a kutatása a büntetőjogban a legutóbbi időkig.

Először a fiatakorú bűn-elkövetőkről alkotott legújabb modern szellemű külön törvények, így nálunk az 1908. évi első Büntetőnovella tették kötelezővé a büntető hatóságokra,

¹ Stein Fülöp: *Adatok a tényállás pszichológiájának diagnosisához*, 1909.

hogy a bűn-elkövetés gyanújába esett fiatalokóról részletes környezettanulmányt kell felvenni. Ebből a célból és a züllésre hajló fiatalok gondozására szervezte ez a törvény nálunk is az Észak-Amerikában kialakult pártfogó és pártfogó-tisztviselő intézményt. A «környezettanulmány» — nevének megfelelően — feloleli az illető fiatalokórának nem csupán a testi és lelki fejlődésére, tehát a szorosán vett élettani alkatára vonatkozó adatokat, hanem a társadalmi helyzetére, foglalkozására, gazdasági viszonyaira, környezetére, szokásaira, magaviseletére vonatkozó mozzanatokat is, mert a büntető bíró általában, így a fiatalokórák bírója is, nem érheti be a terhelt élettani adataival, az orvosszakértői vizsgálattal és véleménynel, hanem éppen oly fontos a terhelt társadalmi helyzetének, körülményeinek pontos ismerete. Ez a kétoldalú vizsgálat, a terhelt lelki és szociális életének egybevetése fogja képcsíteni a bírót az illető személy teljes egyéniségének helyes megítélésére.

Sajnos, a Büntetőnovellának ez a helyes kezdeményezése folytatás nélkül maradt. A bűn-elkövetők többi csoportjaira vonatkozólag ilyen környezettanulmány beszerzése nincs előírva. Pedig éppen a magyar törvényhozás is — nagy gyakorlati érzékkal — azóta másik két büntettes csoportról, a közveszélyes munkakerülőkről és a megrögzött büntettesekről is külön törvényt alkotott. Ebbe a két közelrokon bűn-elkövető csoportba tartozó egyének pedig — éppen fokozottan közveszélyes egyéniségükre való tekintettel — szintén különösebb környezet, illetőleg személyiségi tanulmány tárgyává volnának teendők, annál inkább, mert ezek körében lehet leggyakrabban találni mind élettani, mind szociológiai szempontból a legtanulságosabb alakokat, Lombroso szerinti endogen bűn-elkövető típusokat, akiket ha nem monduk is született büntetteseknek, de akiket örökletes tulajdonságaik, hajlamaik, a rendszerint erkölcsrontó környezet, a nyomor, melybe beleszülettek vagy belesodródtek, a társadalomellenes érzületre való kitanítás valósággal szinte predesztinálnak a bűn-elkövetésre. Ezek másik része pedig egyenesen besorozható a gyengeelméjű, a degeneratív vonásokat feltüntető, társadalmilag szintén közveszélyes csoportba.

Mindenesetre kívánatos azért, hogy mindkét bűn-elkövető csoportba sorozható egyének személyiségéről is alapos környezettanulmány álljon a bíróság rendelkezésére.

Örömmel kell azonban jeleznem, hogy ha nem is mindig, de a súlyosabb bűncselekmények vádja esetén, mihelyt a terhelt elmeállapota iránt kétség merül fel, már az 1896. évi Bp. alapján maga a kir. ügyészség kéri rendszerint a terhelt elmeállapotának orvosszakértői megállapítását, amit természetesen a védő sem fog elmulasztani, úgy hogy ez irányban különösebb panaszra nincs okunk, mert a súlyos büntettel terhelték testi és szellemi állapotáról részletes és alapos orvosszakértői, gyakran nem is egy, hanem két-három vélemény — köztük az igazságügyi orvosi tanácsé is — ott áll a bíróság asztalán. A kívánnivaló e részben csak az, hogy minden súlyosabb bűncselekmény, különösen az élet és a szemérem elleni büntettek vádjával terhelt egyénekre nézve ez a beható orvosi vizsgálat mindig kötelezővé tétessék és a kriminál-biológiai személyiség-vizsgálat mellett mindig részletes szociológiai környezettanulmány is szereztessék be a vádlott társadalmi viszonyairól.

Nagy szolgálatot tesznek s jövőre előreláthatóan még nagyobb fognak nyújtani azok a kriminológiai laboratóriumok és adatgyűjtő intézetek, melyek az orvosi lélektan és a karakterológia útmutatásai nyomán immár évek óta foglalkoznak a bűn-elkövetők élet- és jellemrajzainak összeállításával. Ezek közül leggazdagabb gyűjteménye van a belgiumi Laboratoire d'Anthropologie pénitentiaire (a forest-i fogházban), a bajor Kriminalbiologische Sammelstelle in Straubing és a gráci Kriminalbiologische Institutnak.

Talán nem kisebbítem ezen intézetek és kitűnő vezetőik hangyaszorgalmú működésének értékét és jelentőségét azzal a kritikai megjegyzésemmel, hogy az adatgyűjtés oly aprólékos részletekre is kiterjed, amelyek feleslegeseknek látszanak az illető egyének lelkeségének megértéséhez. Hi szen ezzel is úgy vagyunk, hogy egy-egy abnormális egyén igazi jellemét olykor néhány biztos adatból és vizsgálatból könnyűszerrel meglátja és megállapítja a röntgenszemű valódi lélek-

búvár, másoké pedig ezer apró adat felderítése mellett is örök rejtély marad előttünk.

Az apróbb bűncselekmények, vétségek és kihágások vádja esetén ilyen beható orvosi és szociológiai előkészítő tanulmány rendszerint felesleges, sőt ez megakasztaná a büntető eljárásnak annyira kívánatos gyorsaságát. De ezt egyszerűen lehetetlenné is teszi az ilyen apró ügyek, a francia terminológia szerint ú. n. *petit criminalité* óriási száma s az ezek miatt kiszabható kényszerintézkedések csekélyebb súlya.

III. A második és még nehezebb kérdés, amely a jogászokat a kriminál-biológiai személyiség kutatása tekintetében érdekli, a bűn-elkövetők helyes csoportosítása, a különféle bűn-elkövető egyéniségek osztályozása. Lombroso felépése, tehát több, mint egy félévszázad óta, igyekeznek a kriminológusok és a büntetőjogászok erre nézve megállapodásra jutni. Sajnos, még mindig biztos eredmény nélkül. E tekintetben is áll a régi jogi közmondás: *Quot capita, tot sensus*. Ahány kriminológus és ahány büntetőjogász, annyiféle csoportosítást és osztályozást olvashatunk a megfelelő szakművekben. Ez azonban csak természetes, mert minden író, illetőleg kutató bizonyos sajátos céllal és programmal fog munkájához, így nagyon érthető az eltérés közöttük.

Ha a magyar és a külföldi szakemberek osztályozási kísérleteit egybevetem, csak annyit tudok közös nevezőre összehozni, hogy valamennyien elvetik a született büntettes elméletét, illetőleg fikcióját, éppúgy a bűn-elkövetési elmebaj (*névrose criminelle*) fogalmát. Azonban valamennyien kívánják a kifejezetten elmebeteg bűn-elkövetők kizárását a büntetőjogi felelősség alól, amit már az 1878-i Btk-ünk megtett, — követelik azonban azt is, hogy a csökkent szellemi képességű, gyengeelméjű, degeneratív ismérveket feltűntető bűn-elkövetőkről is megfelelő törvényhozási intézkedés történjék s ezek számára sajátos, gyogyeletartóztató intézetek létesíttessenek.

Ebből a mai orvostudományi és büntetőjogászai közfelfogásból azt vezethetem le, hogy a bűn-elkövetők legáltalánosabb osztályozása kriminológiai szempontból az, ha megkülönböztetjük:

a valódi elmebajból bűnözőket, vagyis az ú. n. bűnelkövető örülteket,
a korlátolt elmeállapotú bűnelkövetőket,
a tiszta elméjű büntetéseket.

1. Az első csoporttal, a velük szemben követendő igazságsügyi eljárás szempontjából, nem kell bővebben foglalkoznom. A bűnelkövető örülteket, vagyis azokat, akiket tisztán és egyenesen orvosilag kétségtelenül megállapított elmebetegségük vitt valamely bűncselekmény elkövetésére, a világ mindenik modern Btk-e kiveszi a büntetőjogi felelősségrevonás alól, azaz nem tekinti őket jogi értelemben vett büntetéseseknek.

A büntető hatóságok azonban adott esetekben mégis kénytelenek gyakran foglalkozni ezekkel a beszámítás alá nem vehető bűnelkövetőkkel is, mert bármilyen óriásit haladt az elmekórtan tudománya az utolsó száz év alatt, a valódi elmebaj megállapítása még mindig a legnehezebb kérdések egyike és semmi esetre sem oly egyszerű dolog, amit egy-egy gyilkosság vagy szemérem elleni büntett elkövetése esetén az örültséggel védekező vádlottra nézve nem is lenne szükség tovább vizsgálni, hanem az illetőt egyszerűen az elmeorvosintézetbe elhelyezés végett a közigazgatási hatóságokhoz átküldeni. Bizony, elég gyakran fordulnak elő esetek ma is a büntetőbírói gyakorlatban, amikor maguk az elmeszakértői vélemények is jelentős eltéréseket mutatnak, sőt olykor teljesen ellentétes végeredményre jutnak a terhelt egyén elmebaja kérdésében. Vagy pedig kapunk olyan szakértői véleményeket, melyek nem meggyőzők, nem eléggé határozottak arra nézve, hogy a terheltet mint elmebeteg nyugodt bírői lekiismerettel felmenthetnők.

Ha tehát maguk az elmeorvosok is nehéznek tekintik a bűnelkövető pszichopáták elmeállapotának biztos megállapítását és határozott minősítését, mennyivel nehezebb ilyen kritikus esetekben a büntetőbíró helyzete, akinek egyfelől az emberi igazság helyes kiszolgáltatása, másfelől a társadalom személyi és vagyoni biztonsága érdekében kell döntenie a felett, hogy börtönbe küldje az illetőt, vagy elme-

gyógyintézetbe, vagy pedig visszabocsássa a szabad társadalomba.

Én magam is osztozom Mezger müncheni büntetőjogi professzornak abban a helyes megjegyzésében,¹ hogy a pszichopaták problémája a büntetőjogász és a kriminálpolitikus számára az egész büntetőjog egyik legnehezebb problémája.

Megnyugtató eredményre nézetem szerint csak akkor fog jutni a bíró, ha lelkiismeretes gondossággal áttanulmányozza az elmeszakértők véleményeit, — amihez mindenestre szükséges lesz, hogy maga is otthonosságot szerezzen az elmekörtán és az általános élettan alapvető tanításaiban és megállapításaiban — de ezenfelül biztos tájékozódást szerezzen a terhelt egyén társadalmi körülményeiről, a társas életben való viselkedéséről is. Csak ilyen kétoldalú, a kriminálbiológiai és a szociológiai személyvizsgálat egybevetése, kölcsönös ellenőrzése fogja képesíteni a büntetőbíró a helyes állásfoglalásra, tehát arra, hogy a valóban elmebajból bűnelkövető vádlottat felmentse a beszámítás alól, a társas életben rendes hivatását végző, a társadalmi kötelességeket még megértő egyént ellenben kisebb-nagyobb elmebeli rendellenesége ellenére a kellő és szükséges szigorral büntesse.

Büntetőbíróságaink hajlandók az orvosi véleményekben a csökkent szellemi vagy erkölcsi képesség vagy a degeneráltság jelzésére használni szokott kifejezéseket kellő utánjárás nélkül átvenni és enyhítő körülményül beszámítani, holott ilyen orvoslélektani szempontból helyesen felvett lelki jelenségek adott esetben az illetőnek a normális lelki állapotát egyáltalán nem zavarják. Elég a Lederer-házaspár hírhedt gyilkossági ügyére hivatkoznom, ahol az asszony csak azzal kerülte el a halálbüntetést, hogy a kir. Kúria enyhítő körülményül számította be «a lelki rendelleneséget, az erkölcsi belátás feltűnő hiányosságát, ami szinte a terheltség jellegével bírt», holott az asszonymak társadalmi viselkedéséből s a 27 alkalommal 27-féleképpen logikusan védekező vallomásából a teljes épelméjűségre kézzelfogható volt.

¹ *Kriminalpolitik auf kriminologischer Grundlage.* 1934., 53 l.

Mily nehéz azonban a büntetőbíró szerepe, — kimerítő és alapos elmeszakértői vélemények mellett is — ennek igazolására csupán három esetet hozok fel például a legutóbbi bírói gyakorlatból, még pedig olyan eseteket, amikor az eljáró büntetőbírók is különbözőképpen fogták fel és eltérően értékelték az orvosi szakvéleményeket.

Az első esetben egy 28 éves ács-segéd, aki évek óta feleségével békés családi életet élt, két gyermekük is lett, egy nagyobb munka bevégezése alkalmából a munkaadótól áldomásul kapott hordó sörből 8—10 pohárral megivott s azután is, hazamenetel közben még egy üveg sört bevett, otthon a feleségével szóváltásba elegyedik, ezt durván megtámadja s annak kérése, könyörgése ellenére meg akarja ölni. Kényszeríti feleségét, hogy búcsúlevelet írjon, azt ő maga beteszi a bibliába, kényszeríti, hogy csókolja meg az alvó gyermekeket s aztán felvonszolja feleségét a padlásra, hogy ott felakassza. Az előkapott kötelet felesége minden védekezése ellenére annak nyakára hurkolja s az csak úgy tudott megmenekülni, hogy kezét nagynehézen kihúzta az ura térdé alól s azt a kötélhurok és nyaka közé dugta és sikoltozására a szomszédok figyelmesek lettek s ezek közeledtére a vádlott abbahagyta az akasztást, lementek a szobába, ahonnan az asszony kimenekült.

Az orvosok szakértői véleménye szerint a vádlott a cselekményt nyilván a heveny alkoholmérgezés okozta alkoholos öntudatlanságban követte el. Az eljáró elsőfokú törvényszék ezen vélemények ellenére bűnösnek mondta ki a vádlottat és másfélévi börtönbüntetésre ítélte, mert abból a körülményből, hogy a vádlott az egész cselekményt tudatosan, tervszerűen, makacs kitartással vitte véghez, nem találta az öntudatlan állapotot megállapíthatónak. A kir. ítélőtábla ellenben éppen az orvosszakértői vélemények alapján megállapította az öntudatlan állapot fennforgását, kiemelve, hogy a vádlottnak az abnormális lelkiállapotra valló ténykedései a laikus szemlélő előtt is az öntudat hiányára vallanak, s ha magatartása bizonyos logikus gondolkozást mutat is, lényegében a lelkiállapot rendellenességét árulja el. A kir. Kúria azonban megsemmisítette a kir. ítélőtábla ítéletét és helyreállította a kir. törvényszék marasztaló határozatát, mert a vádlott viselkedéséből azt állapította meg, hogy a heveny alkoholmérgezés, amely általában öntudatlan állapotot idézhet elő, a jelen esetben nem volt olyan erős, hogy a vádlottat megfosztotta volna eszmeletétől és tudatától. Az elkövetés részletei azt igazolják, hogy a vádlott felingereltetve felesége egyes szavai által, erős felindulásban határozta el magát ennek megölésére és ezt rögtönösen végre is akarta hajtani. A Btk. 281. §-ában leírt tényálladék tehát vele szemben megállapítható.

Ez az eset ugyan nem psychopatikus egyénre vonatkozik, de bizonyítja azt, hogy mennyire más az elmeszakértő és más a büntetőbíró feladata. Az orvosszakértői vélemények helyességéhez jelen eset-

ben szó sem férhet, el is fogadta azokat mind a három bíróság, de az elsőfokon eljáró, tehát a teljes közvetlenség mellett tárgyaló, valamint a legfelső, tehát a jogi kérdés eldöntésére leghivatottabb bíróság nem látta felmenthetőnek a vádlottat, aki normális elmeállapotú és viselkedésű lévén, a heveny alkoholemérgezés fennforgása mellett is uralkodhatott volna felindulásán, ezért oktan, durva merényletének büntetőjogi következményei alól az emberi igazság szerint nem menthető fel.

Teljesen hasonló esetet idéz Mezger¹ a német gyakorlatból. Egy 28 éves gyári munkás, különben rendes, józanéletű ember, akit felesége valami összeszólalkozás miatt a cselekmény reggelén elhagyott, koresmába megy, megiszik vagy 20 üveg sört s éjjel hazatérve, felkölti az alvó három apró gyermekét s a legkisebbet, az alig egyéves leánykát kiviszi az udvarra s ott a favágó tőkére fekteti s baltával le akarja csapni ennek fejét. Csak a 11 éves fiúcska hirtelen beavatkozása menti meg a leánykát a borzalmas haláltól. A szakértői vélemény alapján, mely természetesen itt is heveny alkoholemérgezést állapított meg, a vádlott ellen az eljárás megszüntetéssel végződött.

A másik esetben szintén alkoholos állapotú, de már psychopata vádlotról, egy 17 éves fiatal emberről van szó, aki az Igazságügyi Orvosi Tanács véleménye szerint nehézkes szédülésekben szenved s a bűncselekményt részben a tett előtt elfogyasztott szeszitalok behatása alatt, az öntudat mélyebb megzavarásával járt nehézkes, ködös állapotban követte el és a miatt akaratának szabad elhatározási képessége nem volt meg. Az eset röviden abban állt, hogy egy alkalommal a vádlott a borospincében összetalálkozott egy idős férfival, aki az ő nagyszüleiével pereskedésben volt s itt, jól becsipett állapotban, előbb szinte tréfásan, majd komolyan belekötött az öreg emberbe s aztán fokozatosan feldühödött állapotában előbb üldözni kezdi az öreget s üldözés közben ennek házába berontva, a kezében volt vaslapáttal előbb az ott üldögélő öreg asszonynak fejét kettéhasítja, majd az öreg férfit is megsérelmezi. Az elsőfokon eljáró törvényszék marasztalta a vádlottat, mert nem fogadta el a törvényszéki orvosszakértők által vitatott öntudatlanságig fokozódott ittasságot, — a kir. ítélőtábla és a kir. Kúria azonban magukévá tették az Ig. O. T. idézett véleményét.

A kir. Kúria kiválóan gondos és alapos indokolása részletesen kifejti, hogy jelen esetben olyan elmebetegségről volt szó, melynél az öntudatlan állapot nem állandó jellegű, hanem csak esetlegesen, átmenetileg jelentkezik. A jelen esetben a vádlottnak örvöngésszerű, minden akadályt legyőző, vad kegyetlenséggel végrehajtott cselekménye csak úgy magyarázható meg okszerűen, hogy az öröklés által súlyosan terhelt vádlottat az előzetesen elfogyasztott ital hatása alatt

¹ *Kriminalpolitik*, 1934., 33. 1.

hirtelen dühroham lepte meg, amelyben vádlott — öntudatát veszítve — vad ösztöneinek játékszerévé vált. Ily körülmények között pedig őt tettéért bűnvádi felelősségre vonni nem lehet.»

Ellenére annak, hogy a vádlottat felmentették, az ügy mind orvosi, mind jogászai szempontból helyesen volt befejezve, mert az Ig. O. Tanácsnak azon további véleménye alapján, hogy a vádlottnál szeszitalok élvezése után könnyen keletkezhetnek nehézkóros, szédüléssel rohamok és kódos állapotok, e miatt tehát közveszélyes egyén, akinek gyógyítása végett hosszabb ideig tartó zárt elmegógyintézeti elhelyezése szükséges, — a két felsőbbíróság felhívta a kir. törvényszék figyelmét az ilyen egyéneknek gondozás végett a közigazgatási hatóságokhoz átszolgáltatása tárgyában kiadott miniszteri rendeletekre (40,335/1893. I. M. és 46,650/1893. B. M., valamint a 30,323/1894. I. M. és 4342/1907. I. M.).

Ellenben nem megnyugtató sem az Ig. O. Tanácsnak, sem a kir. Kúriának a döntése a következő esetben. A vádlott itt egy nagyüzem 28 éves műszaki tisztviselője volt, aki a bűncselekmény elkövetéséig fennakadás nélkül és előjáróinak teljes meglegedésére végezte hivatali teendőit és kartársai semmiféle lelki defektust nem észleltek nála. Egyszer azonban kiderül, hogy a hivatalnoktársai kárára elkövetett sorozatos lopásoknak ő a tettese. A tényállás kétségtelen, ő maga is beismeri, tettének okát adni azonban nem tudja, hiszen havi 800 pengő bevétele van, így nem szorult rá a bűncselekmények elkövetésére. Az elsőfokú bíróság ezen adatok alapján bűnösnek mondja az illetőt a lopás többrendbeli büntetésében és vétségében, azonban tekintettel a számos enyhítő körülményre, melyek közt a vádlottnak «csökkenő ellenállóképességét» is kiemeli, mindössze 3 havi fogházat szab rá. A kir. ítélőtábla és a kir. Kúria ellenben egyértelműen felmentették az illetőt. A kir. ítélőtábla ugyanis tekintettel arra, hogy a törvényszéki elmeszakértők véleményei ellentmondók voltak arra nézve, hogy a terhelt szenvedett-e a cselekmények elkövetésekor, illetőleg jelenleg szenved-e valamely beszámítást kizáró elmezavarban, beszerezte az Ig. Orvosi Tanács felülvéleményét, mely határozottan úgy szól, hogy «vádlott a cselekmények elkövetése idején az elmebetegséggel és a teljes beszámíthatatlansággal egyértelmű imbecillitásban (erkölcsi gyengeelméjűségben) szenvedett és jelenleg is szenved, amire való tekintettel zárt gyógyintézeti kezelése szükséges.» Mind a két felsőbbíróság magáévá tette az Ig. Orvosi Tanácsnak ezt a szakvéleményét és felmentette a vádlottat a Btk. 76. §-a értelmében, a nélkül azonban, hogy intézkedett volna a felmentettnek ilyen zárt intézetbe utalása iránt.

Teljes tisztelettel a legfelső Igazságügyi Orvosi Tanács szakvéleményének alapossága és a két legfelső bíróságunk törvényszékelete iránt, a döntést sem az anyagi igazság, sem a társadalom védelmének nagy érdeke szempontjából nem találom megnyugtatónak. A rendes

hivatását kifogástalanul végző, a társaséletben jelentősebb szerepet vivő embert, aki teljes tudatában van a társadalomerkölcsi és szociológiai kötelességeknek, mert, mikor a lopásokat a hivatalban felfedezik, maga is károsultként jelentkezik, hogy a gyanút magáról elterelje s üzelmeit hosszú időn át folytatja, ezen tetteiért járó társadalmi, illetőleg büntetőjogi felelősség alól nem mertem volna feloldani. Az Ig. O. T. felülvéleménye voltaképpen szentesíti az orvostudományban is már eléggé diszkreditált lopási mánia elmekórformát, amit újabban a laikus jogászság is következetesen mellőz, mint az elmebetegség megzavarását jelentő beszámítást kizáró okot. Az bizonyos, hogy az illető vádlott a társadalom vagyoni biztonságára veszélyes egyéniség, akit tehát szükség lett volna hosszabb időre kezelés alá venni és megakadályozni a bűneselekmények ismételt elkövetésében. Gyakorlati szempontból egyre megy, akár az elmeegógyintézetbe, akár fogházba küldjük az illetőt, de valamelyikbe való beutalás kívánatos és szükséges lett volna.

Éz az eset kézzelfogható bizonyosság arra nézve, hogy mind az anyagi Btk., mind a Bp.-unk az elmebetegségből bűn-elkövető egyének elhelyezése tekintetében revízióra szorul. A Btk. 76. §-a helyesen nyilvánítja beszámítást kizáró okká az elmebetegség megszavardását, azonban sem ez a törvénykönyv, sem a Bp. nem intézkedik az irányban, hogy mit tegyen a bíróság a felmentett beszámíthatatlan állapotú bűn-elkövető elmebeteggel. A Bp. 158. §-a intézkedik ugyan az előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban volt ily állapotú egyéneknek «szabadlábrahelyezés helyett a legközelebbi közigazgatási hatósághoz leendő kísértetéséről. Úgyde mi történjék, ha a vádlott szabadlábon volt a büntető eljárás alatt, amint a legutóbbi esetben is történt?

A Bp.-nak ez a hiánya nemrégiben erősen foglalkoztatta a kir. Kúria jogegységi tanácsát is. Sajnos, a kir. Kúria állásfoglalása (B. I. 2563/1934. sz.) ezúttal szintén nem megnyugtató. Ezen jogegységi határozat tárgya egy súlyosabb kerítési ügy volt, melyben az elsőfokon eljáró kir. törvényszék másfélévi börtönbüntetésre ítélte a vádlottat, akit azonban a két felsőbb bíróság mint «schizofreniás elmezavarban szenvedő ön- és közveszélyes elmebeteg» egyértelműen felmentett. A felsőbb bíróságok, miután a vádlott szabadlábon volt, ezúttal sem intézkedtek a közigazgatási hatóság értesítése iránt. Az eljárás alatt azonban sajnálatos herce-hurca indult meg az alsóbbfokú bíró és a rendőri hatóságok között, melynek során a vádlottat kétszer is beutalták az elmeegógyintézetbe s kétszer és végérvényesen is szabadlábra helyezték. A koronaügyészség a jogegység érdekében megkísérelte, hogy a kir. Kúria jogegységi tanácsa útján orvosolja ezt a nyilvánvaló jogbizonytalansági állapotot s a vonatkozó törvényekre és rendeletekre való hivatkozással azt kérte, hogy jelentse ki a Kúria törvénysértőnek a kir. ítélőtáblának azt a végzését, mellyel hatáskör

hiánya címén megsemmisítette az ügyben bizonyításkiegészítéssel megbízott törvényszéki bírónak azt a helyes gyakorlati érzékkel tett intézkedését, hogy a törvényszéki orvosszakértők által ön- és közveszélyes elmebetegnek nyilvánított vádlottra vonatkozó szakértői véleményt intézkedés végett megküldte az államrendőrség főkapitányának (aki ezen értesítés alapján a vádlottat be is szállította az angyalföldi elmeegógyintézetbe).

A kir. Kúriának e tárgyban hozott jogegységi határozata azonban szintén igazolja a jogászoknak sokszor a törvény betűihez való merev ragaszkodását. A kir. Kúria ezen jogegységi határozata ugyanis megállapítja, hogy miután a fennálló törvények szerint a bíróságok nem kötelesek hivatalból áttenni az orvosi bizonyítványokat a közigazgatási hatóságokhoz, ha a szabadlábban volt vádlott felmentése esetén ezt mellőzik, ezzel nem követnek el törvénytörtést, de nem követnek el törvénytörtést a bíróságok s nem lépik túl hatáskörüket akkor sem, ha a felmentett, de addig szabadlábban volt vádlott elmebetegségről értesítik a közigazgatási hatóságot, mert «közérdek az, hogy a hatóságok, ha az előttük folyamatban levő bűnügyben tudomást szereztek a terhelt közveszélyes elmebeteg voltáról, erről értesítsék a közigazgatási hatóságot.» Ennek folytán a jogegységi tanács «valóban tévesnek» jelenti ki a kir. ítélőtábla megtámadott végzésében elfoglalt álláspontot, de «törvénytörtőnek» mégsem tekinti, mert oly kérdésre vonatkozik, amely «a szabad bírói mérlegelés körébe tartozik», amely esetben pedig jogegységi perorvoslatnak nincs helye.

Szóval a jogegységi tanács igazat is adott a koronaügyésznek, nem is. Gyakorlatilag azonban fenntartotta továbbra a jogbizonytalanságot, holott a koronaügyész éppen azért hozta oda, hogy ezt megszüntesse. Nincs tehát más út, mint követelni a Bp. megfelelő módosítását, hogy ilyen jogász «paragrafusokon-nyargalás» miatt a közegészségügy és a közbiztonság ne maradjon a pad alatt.

2. Még nehezebb helyzetben van a büntetőbíró sokszor a második főcsoport gyanánt említett korlátolt elmeállapotú bűn-elkövetők büntetőjogi kezelésére nézve.

Sajnos, a bűn-elkövetőknek igen jelentékeny száma ebbe a határközi csoportba tartozik. A német és az északamerikai statisztikusok ijesztően nagyra teszik a gyengelméjük degeneráltak, a csökkent szellemi értékűek általános létszámát. Nagyon természetes, hogy az ilyen hibás testi és lelki állapotú egyének csekélyebb lelki erjük folytán kevésbé tudnak ellentállni a bűn-elkövetésre csábító ingereknek s így sokkal könnyebben ragadtatják el magukat a bűn-elkövetésre, mint a teljesen ép, egészséges emberek.

A büntetőbírói gyakorlatból seregszámra idézhetném az idesorozható egyéniségek különféle csoportjait. Az imént ismertetett eseteken kívül az élet és a testi épség ellen elkövetett súlyos büntettek tettesei között az elmeszakértői vélemények igen gyakran megállapítják a terhelt egyén degeneráltságát, örökletes szellemi vagy erkölcsi rendellenességét, illetőleg alsóbbrendűségét, ami a bűn-elkövetésre hajtó ingerekkel szemben a csekélyebb ellenállási képességüket igazolja. Sajnos, az elmeorvosi és a bírói megítélés itt is gyakran összeütközésbe kerülnek egymással. Így volt egy híres esetünk, ahol a vádlottat, aki az oltár előtt szolgáló lelkész t orozva lelőtte, az orvosi szakvélemények degeneratív tüneteket mutató, csökkent beszámíthatóságú egyénnek minősítették, a büntető bíróságok ellenben — arra való tekintettel, hogy a vádlott két községben is rendes kereskedést folytattott és hosszú időn át tervszerűen készült a merényletre s azt nagy körütekintéssel hajtotta végre s tettének indokát is (a lelkész elleni bosszúját) beismerte, egyértelemmel megállapították a vádlott bűnösségét a gyilkosságban és életfogytiglani fegyházra ítélték. Egy másik esetben is, ahol egy üzemi alkalmazott az őt rosszul minősítő főnökét megsebezte, a vádlottat az orvosi szakvéleményekben megállapított degeneráltsága és erkölcsi inferioritása ellenére súlyos büntetéssel sujtották a bíróságok.

Fellette gyakori az ilyen csökkent szellemi értékű egyének szereplése a csalás és hasonló fondorlatos büntettek körében is. A kisebb-nagyobbstíliú szélhámosok javarésze szintén a csekélyebb erkölcsi ellentálló képességgel védekezik s az orvosi vélemények is gyakran igazat adnak nekik. Megesik azonban, hogy az ilyen moral insanity-vel védekező vádlott több nyelvet beszélő, rendkívül intelligens egyéniség, aki körmönfont ravaszúsággal tudta becsapni a hatóságokat, üzletembereket, magukat a szakértőket is.

Mit tegyen hát a büntetőbíró, ha a vádlottra nézve az orvosi szakértői vélemény kifejezetten megállapítja az ilyen szellemi határközi állapotot, az értelmi vagy erkölcsi korlátoltságot?

A mai jogászai közmegállapodás és a bírói gyakorlat

erre nézve az, hogy miután az ilyen csekélyebb beszámítási képességűket még nem minősíthetjük teljesen beszámíthatatlan elmebetegeknek, velük szemben megállapítjuk a büntetőjogi felelősséget, azonban az orvosilag igazolt gyengeelméjűséget, a degeneratív vonásokat, az erkölcsi inferioritást enyhítő körülménynek vesszük, vagyis az ilyen vádlottakra a rendesnél enyhébb büntetést szabunk ki. Ez az álláspont megfelel a mai Btk-ünknek, mely erről a fontos kérdésről hallgat, illetőleg az ebben való állásfoglalást — ép úgy, mint valamely alanyi vagy tárgyi mozzanatnak enyhítő vagy súlyosító körülményül beszámítását — a bírói belátásra bízta.

Nem szükséges azonban bővebben indokolnom, hogy ez csak félmegoldás, illetőleg megkerülése a problémának, mert a rövid szabadságvesztés-büntetés, az ilyen gyengeelméjű vagy degenerált egyénre kiszabott egy-kéthavi fogházbüntetés sem a gyógyításra nem elég, sem a társadalmat nem oltalmazza meg a kiszabadult korlátolt elmeállapotú egyének újabb bűnelkövetésétől.

Rikító példa erre egy németországi eset, ahol egy, tiltott koldulás miatt a rendőrbíróság elé állított 35 éves legény maga bevallotta, hogy az utolsó 12 év alatt 64-szer volt büntetve rövid elzárás vagy fogházbüntetéssel koldulás, csavargás, becsületsértés és nemi kihágások miatt, amiknek okául azt adta elő, hogy 15 éves korában egy téglagyárban nagy magasságból a fejére esett s azóta rohamai vannak, akarata ereje nincs, rohamaiban nem tudja, mit csinál, maga kéri, hogy helyezték el intézetbe. (Mezger id. m. 64. l.)

Az a követelés tehát, amely a Magyar Elmeorvosi Egyesületben is már oly sokszor elhangzott, hogy a korlátolt elmeállapotú bűnelkövetőket enyhébben büntessük, a bírói gyakorlatban rég megvalósult, így ennek a törvénybecsktatása, ami az 1927. és 1930-i német törvényjavaslatokban foglaltatik, a kérdés gyökeres megoldásának nem tekinthető. Az igazi gyökeres megoldás, amely módot nyujtana az ilyen kritikus elmeállapotú, tehát a közbiztonságra veszélyes egyéneknek alapos gyógykezelés alá vételére s egyben a társadalom hatályosabb védelmére az újabb bűnelkövetéscik

ellen, nézetem szerint csak az lenne, amit az 1927-ben az Elmeorvosi Egyesület által az igazságügyminiszter elé terjesztett törvényjavaslat is magáévá tett, ha ennek a különleges bűn-elkövető csoportnak a különleges kezelésére megfelelő saját intézetet létesítenénk : az ú. n. gyógyletartóztató intézeteket.

Amint a büntetőjogi tudomány állandó sürgetésére a törvényhozás kénytelen volt belátni, hogy a közveszélyes munkakerülők részéről a társadalmat állandóan fenyegető veszély kevesbítésére a dologházak, — a még nagyobb veszedelmet jelentő megrögzött büntettesektől várható újabb és újabb súlyos büntettek meggátlására pedig a szigorított dologházak felállítása elengedhetetlen, — úgy addig kell harcolnunk a gyógyletartóztató intézetekért is, míg a törvényhozás egyszer végre meggyőződik ennek a nélkülözhetetlenségéről is.

Ezek az intézetek kettős célt szolgálnának. Egyfelől a közegészségügy egyik legnehezebb részletének, a kóros elmeállapotúak megfelelő orvosi kezelésének a kérdését oldanák meg, másfelől a büntetőjog és a bűnügyi politika szintén egyik legkritikusabb részletét, a közveszélyes bűn-elkövetők legkényesebb csoportjának okszerű és a közbiztonság szempontjából is üdvös kezelését juttatnák nyugvópontra. Ennek a kettős célnak megfelelően ezek az intézetek kettős : orvosi és jogászai vezetés alatt állának, tekintettel arra, hogy itt nem pusztán orvosi gyógykezelésről, hanem a beutaltaknak személyes szabadságuktól hosszabb időre terjedő megfosztásáról is van szó, aminek a végrehajtásánál jogászai megítélésre is szükség van. A beutalás ugyanis bírói ítélet alapján mindig határozatlan időre történnék, a kísérleti vagy a végleges kibocsátás felett egy vegyes, orvosi és bírói egyénekből összeállított felügyelőhatóság döntené. Újabb visszaszállítás esetén a kibocsátás csak kivételes lehetne.

3. A bűn-elkövetők harmadik és kétségtelenül legnagyobb csoportjára, az egészséges testi és lelki állapotúakra, a teljes jogi beszámítás alá eső büntettesekre nézve első tekintetre talán feleslegesnek látszik a kriminál-biológiai vizsgálat és az ily irányú további csoportosítás vagy osztályozás. A dolog azonban ellenkezőleg áll. A normális elmeállapotú bűn-

tettek között is bőven akadnak biológiai szempontból legérdekesebb egyéniségek. De nem is számítva azokat, akik a büntetés alól szabadulás reményében nagy gyakorlati ügyességgel szimulálják az elmebetegséget vagy a gyengeelméjűséget, éppen a nagy büntettek, a súlyos bűncselekményeket elkövetők körében a legváltozatosabb egyéniségekkel találkozunk, akiket nemcsak jogi szempontból, hanem az élettani, különösen lélektani szempontból is megfelelően osztályoznunk kell, ha azt akarjuk, hogy a kiszabandó büntetés vagy az alkalmazandó biztonsági rendszabály valóban hatályos és eredményes legyen, azaz védelmére szolgáljon a társadalomnak s okulására, lelki gyógyyszerül legyen magának az illető büntetettnek.

Az ép elméjű bűn-elkövetők sorában mindenekelőtt meg kell különböztetnünk, illetőleg a jogilag is büntetteknek minősíthetők közül mintegy ki kell vennünk a gyermekeket és a fiataalkorban levőket. A XX. század eddigi évtizedeinek egyik legnagyobb vívmánya a büntetőjog terén az, hogy szakított a régi kegyetlen és oktalan felfogással, mely a gyermekeknél is csak az értelmi fejlettséget, az ú. n. belátási képességet tekintette a bűnösség előfeltételének s ezért már a 7—8 éves gyermekeket s még inkább a 12 éven felüli, ú. n. fiatalkorúakat, akiknél az értelmi fejlődés már meg volt állapítható, bűn-elkövetés esetén a felnőttekkel egyenlő elbánás alá vette s a gyermek- és a fiatalkort legfeljebb mint a beszámítást kevesbítő, illetőleg a büntetést enyhítő körülményt vette figyelembe. Már az 1532-i német Carolina világosan előírta, hogy a tolvaj gyermekeket, akiknél a «gonoszság pótolja a kort», fel kell akasztani. De megtette ezt a többi európai állam is, hiszen ismeretes adat, hogy Angliában még 1833-ban is megtörtént egy 9 éves fiúnak egy marék festék ellopása miatt a halálraítélése és kivégzése. A leggyakoribb, vagyis rendes eset volt pedig a bűn-elkövető gyermekeknek és fiatalkorúaknak a közönséges börtönökbe, a felnőtt nagy büntettekkel együvé zárása, ami bizony a XIX. század legvégéig igen sok helyen gyakorlatban volt. Mi lett ennek az oktalan elbánásnak az eredménye, ezt nem szükséges ecsetelnem. Csak természetes, hogy a legtöbb gyermek és fiatal-

korú az ilyen börtönökből erkölcsileg megfertőzve, az újabb bűn-elkövetésre alaposan kioktatva, gyakran testileg is megrontva került ki s ezekből a szerencsétlen sorsú fiatalokból toborozták aztán újoncaikat a kisebb-nagyobb bűnbandák.

Mind egészségügyi, mind erkölcsi, de még inkább közbiztonsági és bűnügypolitikai szempontból azért nem lehet eléggé magasztalni azt az emberbaráti mozgalmat, mely a XIX. század végén s a XX-nak az elején, mondhatni, minden államban kivírta az elhagyatott, elhanyagolt és a bűnelkövető gyermekeknek és fiatalkorúaknak különös gondozás alá vételét s az utóbbi csoportnak a közönséges büntetőjogi szabályok alól kivételét s a gyermekek és a fiatalkorúak biológiai egyéniségének megfelelő profilaktikus és javítónevelő intézkedések alá helyezését. Ma már különösen Sprangernek *A fiatalkor lélektanáról* írt alapvető munkája nyomán tisztában vagyunk azzal, hogy egészen más a gyermeknek s megint más a fiatalkorúnak a lelki élete. Viszont sem a gyermeket, sem a fiatalkorút nem szabad azzal a mértékkel mérni, amellyel a felnőtt embert mérjük. Ez nem azt teszi, hogy a gyermeket és a fiatalkorút, ha akár testi vagy értelmi fogyatkozásai, akár szerencsétlen társadalmi helyzete, erkölcsileg romlott, züllött környezetbe jutása folytán bűn-elkövetés lejtőjére került, nem volna szabad tettéért megfenyíteni és megfelelő szigorú intézkedések alá venni. Ellenkezőleg, éppen a bűn-elkövető vagy az erkölcsileg züllött állapotban levő gyermeknek és fiatalkorúnak a saját érdekében álló lesz az egyéniségéhez illő és a jövője érdekében kívánatosnak látszó most gyámolító gondozás, majd a hosszabb tartamú javítónevelés alá rendelés.

A magyar törvényhozás ezen a téren, mondhatni, úttörő lépéseket tett az 1908. évi első Büntetőnovellában, majd a fiatalkorúak bíróságáról alkotott 1913. évi külön törvénnyel. Az e tárgyban tartott nemzetközi kongresszusokon a magyar Novella rendszerét általános elismerés és magasztalás fogadta.

Ez a két modern büntető törvényünk kitűnő mintát nyújt a tekintetben, hogy a bűn-elkövetőknek az élettani személyiségét mennyire fontos és szükséges alapos kutatás és vizsgálat tárgyává tenni, ha igazságosan és a társada-

lom fejlődése és biztonsága érdekében helyesen akarunk eljárni.

A felnőtt épelméjű büntetettek körében, akikre már a Btk-ek rendes szabályait alkalmazhatjuk, a csoportosítás és osztályozás kiindulási pontja az, hogy nem szabad egyoldalúan csak az élettani vagy csak a társadalmi szempontra helyezkednünk. A bűnügyi kóroktan 30 évi munkája alapján ma már alaptétel a büntetőjogászok körében, hogy a bűnelkövetésnek két főtenyezője, két nagy okcsoportja van: a belső élettani és a külső társadalmi tényezők. Az én meggyőződésem szerint is a bűnelkövetésnél nagy általánosságban egyenlő súlyú tényező az örökölt rossz hajlam, a kegyetlen vagy a veszekedő, verekedő, alattomos, ravasz, cinikus vagy a vérmes, indulatos, lobbanékony alaptermészet, a temperamentum és másfelől a társadalmi helyzet, a terheltnek az egyéni és családi viszonyai és a környezet, amelybe beleszületett vagy akaratán kívül belekerült.

Vagy még szabatosabban azt mondhatjuk, hogy mint minden nagyobb elhatározásnál, úgy a bűnelkövetés előtt is az illető egyén két nyomás alatt áll: a maga alaptermészete, temperamentuma és a társadalmi adottságok hatása alatt. Hogy aztán a két nyomás közül melyiknek enged, orvopszichológiai műnyelven szólva, a tudat alatti alapjellemét követi-e, vagy «a jobbik esztét» veszi elő, ez mindig az egészségéniségtől és a fennforgó körülményektől, az adott helyzettől függ. Vagyis végeredményben a cselekvő emberre ható két nagy tényező közül az emelkedik túlsúlyra, amelyik az illető egyén lelki erejének, a valódi egyéni jellemének megfelel.

Hogy tehát a felmerült esetben az oktényezőknél melyik csoportja, melyik erő-komplexum volt az erősebb, melyik vitte tényleg a bűnelkövetés útjára az illető személyt, ez a legnehezebb ténykérdés, melyet a bírónak kell — sokszor bizony nagy utánjárás és alapos lélekelemzés után — megállapítania.

A büntetőbírói gyakorlati tapasztalatok ugyan inkább azt igazolják, hogy a súlyos bűncselekmények elkövetésénél aránylag gyakrabban az örökletes alaptermészet, a tempera-

mentum az illető személynek ú. n. alapkaraktere az erősebb tényező, úgy hogy Lombroso kiindulási pontjának az igazságát mind világosabban el kell ismernünk. Vannak azonban bőségesen esetek, amikor viszont a társadalmi tényezők, a nyomor, a kétségbeejtő családi körülmények, a váratlan helyzet lesz előidézője egy-egy sorstragédiának, a gyermek vagy a szülegyilkosságoknak s legtöbbször a vagyon elleni kisebb-nagyobb bűncselekményeknek. De éppen annak a megértése végett, hogy adott esetekben melyik tényező volt valóban a döntő, az igazi ható ok, szükséges a vádlottak személyiségének a biztos megismerése.

A lélekelemzés (pszichoanalízis) ma annyira divatos problémájára a bűn-elkövető személyiségének kutatása szempontjából mint büntetőjogász csak annyit kívánok megjegyezni, hogy a Freud elméletével is úgy vagyunk, mint a Lombroso tanításával. Amennyire helyes és szükséges a vádlott alapjellemének megállapíthatása végett az ő egész lelki-világát, tehát a tudat alatti vonásait is lehetőségig felderíteni, s e végből a lelki elemzés, a vádlott gondolkozásának, eszjárásának a megismerése felette becses és fontos a büntetőbíró számára, épp oly kevéssé tehetjük magunkévá Freud két fantazmagóriáját, az emberi cselekményeknek álomfejtéssel és a gyermekkori nemi ébredés reminiscenciáival való magyarázatát. Ami pedig a freudizmus legújabb propagandistáinak (Alexander Staub) a büntetés és az egész mai büntetőjog eltörlésére vonatkozó tetteiket és óhajait illeti, — miután szerintük a tudatalatti bűnösség-érzet kívánja és keresi a büntetést, tehát a büntetéssel fenyegetés nem hogy elriasztaná az embereket a bűn-elkövetéstől, hanem éppen arra csábítja (?) — erre az excentrikus elmélkedésre ugyanaz a büntetőjogászok válasza, ami a Lombroso fikciójára a született büntettesről, t. i. a teljes elutasítás.¹ Nagyon kívánatos és örvendetes volna, ha az emberek sohasem követnének el új bűncselekményeket, tehát ha már a megelőzési és profilaktikus intézkedésekkel el lehetne érni a bűncselekmények s ezzel a

¹ L. erről Angyal Pálnak a Magyar Kriminálpszichológiai Társaságban 1937. május hóban tartott nagyrértékű előadását.

büntetés megszüntét. Sajnos, évezredek óta minden társadalomban a tiltó szabályok ellenére ezrével követik el az emberek a büntetteket, s amíg ez így lesz, a bűncselekmények elkövetőinek megfelelő szigorral megbüntetése, amint eddig-élé elkerülhetetlen jogintézmény volt, úgy jövőre is az marad.

A büntettek osztályozásának nagy problémájával, a kriminológiai és a büntetőjogi írók különböző csoportosításával ezúttal nem foglalkozom, de annak az illusztrálására, hogy mennyire szükséges a bűn-elkövetők személyiségének biológiai kutatása a büntető igazságszolgáltatás érdekében, vázlatosan bemutatom a magam osztályozási kísérletét, melyet a magyar büntetőbírói gyakorlat legújabb adatai alapján állítottam össze.¹

a) A büntettek legsúlyosabb csoportját alkotják nézetem szerint a keménylelkű, a kegyetlen alaptermészetű büntettek. Sajnos, mind a régi, mind a mai büntetőbírói gyakorlatból bőven idézhetünk eseteket, melyekben a vádlott minden emberi érzésből kivetkőzve követi el a legszörnyűbb büntetteket, sokszor sorozatos gyilkosságokat, robbantásokat, gyújtogatásokat. Nemcsak a francia Landru vagy a német Kürten, hanem a magyar Kis Béla neve is világhírű lett szadista kéjgyilkosságaik miatt. De a bíróságaink aktacsomói közt meglapult egyes bűnügyek közt is akárhány ilyen felháborító ügy fordul elő manapság is, amikor a szerelmi vágytól megvadult férj saját kezével fojtja meg hű feleségét és három apró gyermekét, — amikor az asszony orozva megöli férjét és szétdarabolva temeti el a hullát vagy az öreg apára az eltartás terhe miatt felbőszült fiú vagy leány a legkegyetlenebbül veri szét szülője fejét.

Orvosi és lélektani szempontból lehet vitatkozni a fellelt, hogy az ilyen emberi fenevadak pathológikus alapon követték-e el a hajmeresztő büntetteket s a ciklothym vagy az atletikus alkat hozzájárult-e ahhoz, hogy az illető a cselekményeket elkövette s más alkatú talán nem vállalkozott volna ilyen kegyetlen elkövetési módokra. A büntetőbíró

¹ L. Finkey F.: *Adatok a büntettek jellemcsoportjainak megállapításához*, 1935.

azonban, ha beszámítást kizáró okot nem tudott megállapítani, az emberi igazság és a társadalom oltalma érdekében bizonyára a törvény által megengedett legmagasabb büntetéssel fogja sujtani az ilyen egyéneket, ahol fennáll, rendszerint halálbüntetéssel, hiszen a netalán fennforgó enyhítő körülményeket ily esetekben alaposan ellensúlyozza és lenyomja az elkövetés embertelensége, ami a vádlottnak erkölcsi nihilizmusát is igazolja.

Nem szükséges hangsúlyoznom, hogy nem minden szülő- vagy gyermekgyilkosság elkövetője tekintendő pusztán az elkövetési mód kegyetlensége miatt ebbe a csoportba tartozó személyiségnek. Az élet oly rendkívüli helyzeteket teremt olykor a gyermek vagy a szülő mentiségére, hogy a különben legsúlyosabb büntettet is, ha nem is éppen megbocsáthatónak, de enyhébb büntetésre méltónak fogjuk minősíteni. A keménylelkű kéjgyilkosok csoportjába tehát csak az erkölcsi és lélektani szempontból rendkívüli, a rendellenesen emberietlen karakterű egyéneket lehet besorozni.

b) Súly szerint ezután következő csoport a II. Bn-ánk által hivatalosan is ú. n. megrögzött büntetettek csoportja, ahova ez a törvényünk az üzletszerű vagy a bűn-elkövetésre különösen hajlamos egyéneket sorozza. Alaki jogi szempontból a megrögzötté minősítés előfeltétele az, hogy a vádlott legalább három büntetést (az élet, a szemérem vagy a vagyon ellen) kövessen el, amiből és természetesen az illetőnek élet-körülményeiből levonható legyen az anyagi jogi feltétel, t. i. az üzletszerű bűn-elkövetés vagy a bűn-elkövetésre való állandó hajlam.

Ennek a büntetetes csoportnak, mint a társadalom biztonságára valóban közveszélyes csoportnak a büntetőjogi kezelése már egy félszázad óta állandóan foglalkoztatta a büntetőjogászokat világszerte. A büntetőjogi kongresszusokon egyik állandó vitakérdés volt a sokszoros visszaesők, majd ú. n. hivatásos, illetőleg «közveszélyes» büntetettek elleni védekezés problémája. Sőt a gyakorlati megoldással is egy félszázad óta kísérleteznek az északamerikai és az európai államok. Észak-Amerika egyes államai (Ohio 1885, Massachusetts 1887) ezekre az ott ú. n. szokásos büntetettek

(habitual criminals) hozták be a határozatlan tartamú szabadságvesztés-büntetést, illetőleg újabban ú. n. biztonsági rendszabályokat, legújabban pedig a sterilizációt.

Európában Franciaország lépett fel kezdeményezőleg e téren az 1885-i relegációs törvényével, életfogytiglanra a gyilkos hőséggű Újcaledoniába és Guyanába relegálva a sokszoros visszaeső büntetéseit. Az utolsó évtizedekben aztán Európának csaknem mindenik állama külön törvénnyel vagy új Btk-ében drákói szigorral sujt le a társadalmi rend és béke ezen hivatásos ellenségeire. A különbség csak abban van, hogy néhol előbb kiszabják a megrögzött büntetettre is az utolsó büntette vagy bünteteci miatt a megtorlási jellegű büntetést és ennek kitöltése után utalják be az illetőt biztonsági őrizetbe (Angliában preventive detention), másutt, így minálunk is, ha a vádlottra a bíróság megállapította, hogy megrögzött büntetett, egyenesen az ú. n. szigorított dologházba utalja be, mégpedig teljesen határozatlan időre, tehát voltaképpen élethossziglanra, csak a legrövidebb időtartamot állapítja meg az ítéletben, melynek kitöltése előtt a legjobb viselkedés esetében sem bocsátható feltételes szabadságra.

Kétségtelen, hogy ezek közt a megrögzött büntettek között lehetnek Lombroso szerinti endogen, javíthatatlannak látszó egyének, lehetnek köztük pathológikus vagy degenerált alakok, azonban túlnyomó részük első sorban társadalmi okokból, a neveletlenség, tudatlanság és a nyomor hatása alatt süllyed le az állandó bűn-elkövetés (legtöbbször vagyon elleni büntettek sorozatos elkövetése) útjára, melyből aztán a megszokás lélektani törvényénél fogva képtelen kiszabadítani magát. A szigorított dologházból kiszabadulás után hosszabb-rövidebb, de legtöbbször már igen rövid idő múlva újból a bűn-elkövetés lejtőjén találjuk őket.

c) Külön büntetett csoportnak tekinthető a megrögzöttekkel rokon szélhámosok csoportja. Már a világháború előtt szükségét érezte a magyar törvényhozás, hogy külön törvényt alkosson az ú. n. közveszélyes munkakerülőkről, akik a tisztességes munkáslelettől irtózva, hiszékeny embertársaik furfangos kifosztásából élőködnek a dolgozó társadalom

nyakán. A mi fővárosi államrendőrségünk mutatta ki, hogy nálunk is az ilyen léha munkakerülőknék legalább is 12 típusa él Budapesten a mások becsapásából. A világháború utáni gazdasági válságok, a megélés nehézségei nyomában aztán gombamódra elszaporodott ez a csoport s hihetetlen fondorlatokkal, sokszor humoros trükkökkel, csalafintaságokkal szedik rá nemcsak a falusi jámbor embereket, hanem olykor a legmagasabb értelmiségű üzleti vezéregyéniségeket is. Elég csak Kreuger, a gyufakirály, nálunk a hírhedt csaló Strassnoff nevét felemlítenem, akik mellett a szerényebb körben dolgozó volt diákvezérek, tanárok, az álgrófok és grófnők, az agyafűrt mesteremberek és a léha bankfiúk egész serege sorakoztatható fel.

Érdekes, hogy ezek a nagystílű szélhámos bűn-elkövetők — miként már fentebb érintettem — rendszerint a korlátolt beszámítási képességgel, degeneráltsággal védekeznek, holott nyilvánvaló, hogy ezek rendszerint a legeszesebb egyének, akik éles látással, logikus gondolkozással, Sherlock Holmest megszegyenítő kombinációkkal és agyafűrt számításokkal a beszámítási képesség maximumát igazolják. Másik védekezési módjuk a moral insanity-re hivatkozás, amivel azonban a büntetőbíróságokat aligha tévesztik meg, hiszen ezek az éleseszű egyének nagyon jól tudják, mi szabad és mi a tiltott dolog s éppen ravasz számítással adják a tudatlant, vagy máskor a politika kulisszatitkaiba, főúri körök bizalmas dolgaiba beavatottat.

Ide tartoznak a gyakran nemzetközi szövetkezetbe tömörült leánykereskedők is, akik szegénysorsú fiatal, szép-arcú leányokat csapnak be nagyhangú ígéretekkel és mesékkel, lelketlenül eladván őket bordélyházakba, hogy ezen az aljas keresetükön maguk nagyúri módon dőzsölhessenek. Jellemző, hogy az utóbbi évtizedekben ennek a kultúrbotránnyá dagadt «fehér rabszolgakereskedésnek» az elnyomása érdekében nemzetközi szerződésekkel kötelezték magukat a kultúrállamok az effajta szélhámosok ellen a legszigorúbb büntetési tételek felállítására. A mi Bn-ánk idevonatkozó szigorú büntetési tételei is ilyen nemzetközi szerződésben vállalt kötelezettség eredményei. Kár, hogy büntetőbíró-

ságaink nem használják ki a törvény által előírt maximális tételeket. Ezekkel a lelketlen kufárokkal szemben mindig indokolt a maximális büntetés kiszabása. Igazán nevetséges ezeknél a közönséges enyhítő körülményekre (büntetlen előélet, családi állapot) való hivatkozás.

d) Teljesen más mentalitást mutat az ú. n. fanatikusok vagy rajongók csoportja. Politikai, nemzetiségi vagy vallási rajongás visz egyeseket olykor a legsúlyosabb büntettek, gyilkosságok, robbantások elkövetésére. A régiebb idők királygyilkosai (monarchomachii), a XIX. század anarchistái, majd a legújabb háborús pszichózis alatt elszaporodott kommunista-merényletek sorozatos gyilkosságai nyújtják élénk az ide-sorozható egyéniségek eleven példányait. Kétségtelen, hogy ezeket az egyéneket olykor a belső tűz, a meggyőződés, egy-egy nagy eszme iránti rajongás fűti és vezeti egész a gyilkosságig, túlnyomó részük azonban rendszerint egy-egy lelketlen agitátornak, diktátori polcra törekvő diabolikus varázsú egyénnek a szuggesztíója alatt áll. A büntetőbíróra azért sokszor igen nehéz feladatot ró annak a biztos megállapítása, hogy az ilyen mentalitású vádlott patológikus alapon beszámíthatatlan elmeállapotú egyéniség-e, — mint a védő vitatja — vagy ellenkezően, a legsúlyosabb büntetést érdemlő társadalomellenes közveszélyes büntetett-e.

Természetesen, ily esetekben is szakértői véleményét kérünk az orvosoktól a vádlottak elmeállapotára vonatkozólag, azonban itt különös óvatosságra van szükségünk a felülbírálatnál. Az állami és társadalmi rend elleni merényletek elkövetőinél ugyanis különös súllyal esik a büntető igazságszolgáltatás mérlegébe az elkövetett bűncselekmények rendkívüli veszélyessége. A büntetőbírónak, ha valahol, úgy az ilyen merényleteknél nem szabad szeme elől tévesztenie a büntetőjog legfőbb célját : a fennálló állami rend és a társadalmi béke oltalmát, ezért a salus reipublicae elvéhez híven, köteles ilyen merényletek tetteseire és előkészítőire, a fanatikus, exaltált, de különben épelméjű személyekre a törvényben megengedett büntetési tételeket a legszigorúbban alkalmazni.

Lombroso¹ és más orvostudományi írók, a büntetőjogászok közül Seuffert² és mások, külön tanulmány tárgyává tették az anarchisták elmeállapotát és társadalmi körülményeit s arra az eredményre jutottak, hogy ezek java része beteges hiúságból, herostratesi hírnévre pályázásból követi el a rémes gyilkossági és más súlyos bűntetteket. Jogi szempontból pedig odajutunk, hogy amint a francia rémuralom kivégeztette Corday Saroltát, a legnemesebb hazafias elkeseredésből magát mártírhalálra elszánt úrilányt, valamint a mérsékelt irányú girondistákat és a nagyműveltségű madame Roland-ot, vagy ahogy a mi kommunistáink az ő diktatúrájuk ellen síkraszállt ellenforradalmárjainkat, úgy az általunk védelmezett, az emberiség kultúráját egyedül fenntartani hivatott mai jogrend elleni lázadókat, az állami és társadalmi rend felforgatóit mi is nemcsak háború vagy statárium idején, hanem a különben nyugodt időkben is, kötelesek vagyunk a legszigorúbb büntetésekkel sújtani. Amikor ma is azt látjuk, hogy az orosz szovjet szüntelenül újabb és újabb puccsterveket készít a mi jogrendünk ellen s mikor jópénzért magas intelligenciájú emberek, egy jó körülmények közt élő orvos is képes magát a bíróság előtt meggyőződéses kommunistának hirdetni, akkor a jogrendnek ilyen meggyőződéses ellenségeit nem szabad kecsyűs kézzel kezelni. Ezekre áll a régi latin közmondás, hogy az ilyen: irreparabile vulnus ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

e) Egészen másjellemeű bűn-elkövető csoport ismét a verekedők és késelők csoportja. Míg a szélhámósok és a fanatikusok kegtöbbször az intelligensebb osztályokból kerülnek ki, ezek az erőszakoskodók rendszerint a kisebb kultúrájú földműves- és iparos-elemek közül állnak elő. Sajnos, falusi sokadalom, búcsú, bál ma is alig múlik el egy kis parázs verekedés és olykor késelés vagy revolverlövés nélkül. Ezeknek a bűncselekményeknek a hatóoka minden kétséget kizáróan a szesztől felhevült állapot, de egyeseknél mélyebben fekvő

¹ Lombroso: *Gli anarchisti*, 1895.

² H. Seuffert: *Anarchismus und Strafrecht*, 1899.

élettani oka is van. Rendszerint minden faluban ismerősek a verekedésre, kötekedésre hajlamos természetű falu rémei, akik szándékosan, keresett ürügyek alatt rendeznek egy-egy ramazúrit, aminek eredménye aztán egy-két fejbeverés vagy halálos késszúrás, ami viszont a megszegyenített legényeket késztetí a visszatorlásra s a falu rémének közös erővel elpusztítására.

Örömmel állapíthatom meg, hogy legújabban a levente-intézmény megteremtése és a sportok megkedveltetése óta a régebben annyira elfajult kocsmázás lassanként falun is kimegy a divatból és helyt ad komolyabb és okosabb szórakozásoknak, a testfejlesztő sportolásnak, aminek folyamánya lesz ezeknek a falusi bűncselekményeknek is a csökkenése.

f) Ez a csoport tekinthető mintegy átmenetnek a bűnelkövetők kriminál-biológiai szempontból legkevésbé érdekes csoportjához, az alkalmi vagy pillanati bűnelkövetők csoportjához.

Kétségtelen, hogy az eddig felsorolt büntettes csoportok mindenike a bűnelkövetőknek egy-egy aránylag kisebb tömegét jelenti. Ezeket összefoglalva, mindenik előbbi csoport tagjait bizonyos mérvben rendkívüli, abnormális egyéneknek lehet mondanunk, akiket éppen ez a lelki rendellenességük is visz, illetőleg késztet a bűnelkövetésre. Az utolsónak felvett erőszakoskodók, verekedők csoportjába tartozók ugyan rendszerint semmi abnormitást sem mutatnak, de mégis mint a rendesnél hevesebb vérmérsékletű, indulatosabb, durvább alaptermészetűek voltak külön jellemcsoport gyanánt kiemelendők.

Akik azonban sem keménylelkűeknek, sem megrögzötteknek, sem szélhámos vagy fanatikus, sem erőszakoskodó jelleműeknek nem minősíthetők, hanem valami merőben alkalmi okból, pillanati lelki emotio hatása alatt ragadtatják el magukat bűnelkövetésre, ezeket nevezhetjük közönséges büntetteseknek, akikre a Btk. rendes szabályai és átlagos büntetési tételei állanak. Mik lehetnek ilyen alkalmi okok, vagyis miféle motívumok készthetnek valakit, aki különben rendes, tisztességes munkásember, egy csekélyebb vagy súlyosabb bűncselekmény elkövetésére, ezzel a nagyjelentő-

ségű és érdekfeszítő problémával, a motívumok tanával együtt szintén nem lehet bővebben foglalkoznom.¹ Csupán arra kívánok rámutatni, hogy bármelyik bűncselekménynek a legváltozatosabb motívuma lehet. Nemesak a gyilkosság vagy a lopás, rablás, hanem a hamisítások különböző alakjai, vagy a testi sértés, becsületsértés vagy a hivatali büntett is elkövethető most aljas, erkölcsileg súlyosan elítélendő és társadalmilag káros indító okból, majd kevésbé erkösetelen, inkább önző érzületből vagy pedig erkölcsileg közömbös, társadalmilag menthető motívumból is.

Ehhez képest a bűncselekmények ezen közönséges elkövetőit is három alcsoportba oszthatjuk, ahhoz képest, hogy 1. rosszindulatból, erkölcsileg és társadalmilag helytelen, káros motívumokból követték-e el a bűncselekményt, vagy 2. ennél enyhébb megítélés alá eső egyéniségek, erkölcsileg nem teljesen romlott lelkületűek, akik azonban társadalmilag helytelen, káros érzelmek hatása alatt vagy gondatlanságból, felületességből, hanyagságból vittek véghez bűncselekményeket, végül 3. vannak erkölcsileg és társadalmi szempontból is bizonyos fokig méltányolható okokból bűnelkövetők.

Ezekkel a közönséges vagy mondhatjuk normális lelkiállapotú büntetett egyéniségekkel szemben a bírónak rendszerint nincs szüksége elmeszakértőre a vádlott élettani személységének a megértése végett. Ezeknél főként a bűnelkövetésre vezető motívumok biztos megállapítása ad sokszor nehéz munkát a bírónak, melynek megkönnyítése végett esetleg elmeszakértőhöz folyamodik. Legtöbbször azonban, amennyiben a vádlott elmeállapota nem kétes, maga a bíró megoldja az első tekintetre rejtélyes esetet a vádlott társadalmi körülményeinek, személyes és családi viszonyainak gondos megállapítása útján.

Íme, ez a vázlatos összeállítás a bűnelkövetők jellemcsoportjainak, illetőleg ez az osztályozási kísérlet is talán igazolja azt a kiindulási pontomat, hogy a bűnelkövetők személyiségének kutatása és lehető biztos, szabatos jellem-

¹ L. erről Finkey Ferenc: *A motívumok tana*, 1905.

rajza a büntető igazságszolgáltatás sikere szempontjából elsőrendű büntető eljárási feladat.

A büntető igazságszolgáltatás, melynek alaki jogi szabályait a büntető eljárási törvények állapítják meg, csak úgy töltheti be a társadalmi rend és béke fenntartására irányuló fontos feladatát, ha azokat az egyéneket, akiket az anyagi Btk. tiltó szabályai nem tudtak visszatartani a bűnelkövetéstől, megfelelő, vagyis az illető egyének lelkiségéhez, jelleméhez mért büntetéssel vagy biztonsági intézkedésekkel próbáljuk jobb belátásra bírni, illetőleg az újabb bűnelkövetésben megakadályozni. Tehát szigorú, ha kell, a legszigorúbb büntetéssel sujtunk le a megátalkodott rosszindulatú nagy büntetésekre, de a kevésbbé veszedelmes és nem teljesen romlott erkölcsűeket is jellemükhöz illő kényszerintézkedések alá vetjük, miáltal egyrészt éreztetjük velük az államnak kivételt nem tűrő büntető hatalmát, letörjük az állami törvények ellen vétkező akaratot, másrészt megkíséreljük az erkölcsileg romlott, megrögzött, szélhámos, munkakerülő egyéniségeket a rendes, hasznos munkára rákapartni, ránevelni, a fanatikus vagy erőszakoskodó természetűeket pedig szigorú fegyelemre szoktatni, a nem romlott és nem is veszedelmes, de alkalmilag a bűn útjára tévedetteket pedig bűnhődésre, rossz cselekményük megbánására és újabb bűnelkövetéstől tartózkodásra indítani.

Ezeket a fontos célokat azonban csak a valóban megfelelő, tehát az elítéltek igazi jelleméhez mért, arra hatékony büntetésekkel vagy biztonsági intézkedésekkel s azoknak helyes, okszerű végrehajtásával érhetjük el. A változatos, a bűnelkövető jellemcsoportok mindenikére helyesen alkalmazható büntetési rendszer s annak szigorú, pontos, kíméletlen következetességgel eszközölt végrehajtása a betetőzése és biztosítéka kriminál-biológiai kutatásainknak és törekvéseinknek.

FINKEV FERENC.